

Simona Hamer, 16. 9. 2015

S politično korektnostjo v resnih življenjskih preizkušnjah ne prideš nikamor

NETA – Nova evropska teatarska akcija, **SNG Nova Gorica**, Slovensko mladinsko gledališče Ljubljana, Kulturno društvo B-51, Andrej E. Skubic HURA, NOSFERATU!, režija Simona Semenič, premiera 29. avgust 2015.

DELITE NA

NATISNI

Andrej E. Skubic / Foto: Arhiv SMG

Intervju z Andrejem E. Skubicem in Simono Semenič

Nagrada Prešernovega sklada za roman *Koliko si moja?* (Beletrina, 2011), kresnik za romaneskni prvenec *Grenki med* (DZS, 1999), *Koliko si moja?* (Beletrina, 2011) in *Samo pridi domov* (Modrijan, 2014), zmaga na natečaju Cankarjeve založbe za najboljši sodobni roman z

delom *Popkorn* (Cankarjeva založba, 2006), Župančičeva nagrada za roman *Popkorn* (2007) in Sovretova nagrada za prevoda *Čitanke Gerturde Stein* in roman *Kako pozno, pozno je bilo Jamesa Kelmana*. Šest romanov, ena zbirka kratkih zgodb, trije dramski teksti, znanstvena monografija *Obrazi jezika* (Beletrina, 2005), nešteto prevodov ... je povzetek ključnih mejnikov profesionalne poti pisatelja, prevajalca in dramatika **Andreja E. Skubica**.

Grumova nagrada za dramske tekste *5fantkov.si* (2009), *24ur* (2010) in *Sedem kuharic, štirje soldati in tri sofije* (2015), nagrajene uprizoritve v skoraj vseh slovenskih gledališčih, odmevne uprizoritve v tujini, avtorski projekti (*Jaz, žrtev*, 2007, *43 srečnih koncev*, 2010, *Drugič*, 2014), vodenje Pregleja – laboratorija dramskega pisanja in številnih (mednarodnih) delavnic dramskega pisanja, vodenje gledališča Glej, dramaturgije, producersko delo ... je povzetek ključnih mejnikov profesionalne poti dramatičarke, dramaturginje in performerke **Simone Semenič**.

Hura, Nosferatu! (2007) je njuno prvo poklicno sodelovanje. Vanj vstopata v na videz netipičnih vlogah – kot avtor dramskega besedila in režiserka.

Andrej, poznamo te kot večkrat nagrajenega pisatelja in prevajalca, z dramatikom pa si se do sedaj ukvarjal trikrat; *Neskončni šteti dnevi* (**SNG Nova Gorica**, 2009), *Hura, Nosferatu!* (2007) – ki ti je leta 2009 prinesel nominacijo za Grumovo nagrado – in *Pavla nad prepadom* (Slovensko mladinsko gledališče, 2014). Kje vidiš ključne razlike med prozo in dramatikom in ali to vpliva na tvoj proces pisanja? Ti dejstvo, da je drama nekakšen »polizdelek«, ki zahteva posrednika, preden pride do naslovnika, pomeni poseben izziv?

Andrej: Seveda sem imel zmeraj rad teater, vendar mi je bil tako fascinantno oddaljen, da nisem nikoli resno razmišljal, da bi pisal zanj. Proza, tisto ždenje za računalnikom v intimi sobe, mi je bilo dosti bližje kot druženje z igralci, režiserji, dramaturgi, scenografi ... Potem pa me je dogajanje ob uprizoritvi *Fužinskega bluza*, ki je na pobudo **Janeza Pipana** doživel gledališki krst v SNG Drama Ljubljana (2005), tako vznemirilo, da sem hotel napisati čisto svoj tekst. Čisto banalno: v romanu napišem neko sanjarijo lezbične scene in potem SNG Drama najame dve odlični igralki, **Aleksandro Balmazović** in **Sašo Mihelčič**, da to uprizorita? Pa saj boljše ne more biti! Ampak gotovo znam napisati tudi kaj boljšega. Zato sem moral iti naprej; kasneje so *Neskončni šteti dnevi* nastali kot

predelava kratke zgodbe v dramo. Ja, prepuščanje »polizdelka« drugim ljudem, ki jim moraš zaupati, je poseben izziv, ampak je bilo doslej, hvala bogu, vsakič zelo v redu ... Sploh uprizoritev *Pavle nad prepodom* me je tako podrla – pa mislim tako, pozitivno –, da sem imel občutek, kot da to sploh ni moj tekst, ampak da gledam nekaj čisto novega. Šele ko sem prevajal podnapise v angleščino, sem videl, da niso ničesar spremenili, le manj kot četrtno so izrezali ... Prispevek celotne ekipe je bil tako velik, da je predstava precej presegla tekst. V tem se mi zdi čar pisanja za teater.

Simona,

poznamo te kot uspešno in večkrat nagrajeno dramatičarko in čeprav imaš za sabo cel kup predstav, ki si jih avtorsko (so)zasnovala (*Polna pest praznih rok*, 2001, *Solo brez talona*, 2003, *SheSaid*, 2005, *Iz Principa*, 2009, *Kdo je naslednji?*, 2011 ...) in marsikatero tudi sama izvedla (*Jaz, žrtev, Drugič* ...), te v vlogi režiserke redko srečamo. Kako je prišlo do sodelovanja? Kaj te je pritegnilo?

Simona: Sicer so mi že večkrat predlagali, da bi poskusila režirati svoje tekste, ampak se nekako ne želim postaviti v vlogo, ki bi od mene zahtevala, da interpretiram samo sebe. Glede na to, da poznam gledališki proces, bi me bilo namreč strah trenutkov, ko pred igralci ne bi zmogla zagovarjati ali utemeljevati svojega teksta in bi bila negotovost Simone – dramatičarke prej minus kot plus.

Moje sodelovanje pri *Hura, Nosferatu!* se je začelo z Andrejevim mailom.

Pisal mi je, če bi me zanimalo režirati njegov tekst, in moja prva reakcija je bila: ne, ne, ne, nikakor ... nakar sem vse skupaj prespala in premislila ter rekla: zakaj pa ne. Kar me je še posebej pritegnilo pri projektu, je seveda lastna izkušnja z epilepsijo in izziv, da se ukvarjam s to temo v perspektivi nekoga drugega. Andrejevo življenje je zaznamovano z boleznijo na drugačen način kot moje – poleg tega ima njegova hči sindrom Dravet, torej veliko hujšo obliko epilepsije kot jaz. In bolj kot sem razmišljala o teh stvareh, bolj sem se veselila možnosti pogleda z drugega zornega kota.

Andrej, *Hura, Nosferatu!* je izrazito osebna drama. Lahko poveš kaj o genezi teksta? Kako da si se odločil za dramsko in ne romaneskno formo?

Andrej: Konec koncev so vse napisane zgodbe po svoje osebne, izhajaš iz doživetja, situacije ali dogodka, ki ti je segel do živega in hočeš z njim razčistiti. Zmeraj se razgaljaš. Seveda je bilo zame doživetje hčerke, ki se je prvih šest mesecev razvijala kot normalen dojenček, potem pa dobila najprej prve epileptične napade, kmalu zatem pa še diagnozo sindroma, ki je že v prognozi vključeval kognitivno prizadetost, neodzivnost na terapije, možnost psihoz in dokaj visoko smrtnost, najmočnejše doživetje mojega življenja. Ob čem takem ti v glavi zbledijo vse ljubezenske travme, vsi družbeni škandali ali krivice. To ti seže do korenin in to je bilo treba prebaviti. Z ženo sva to prebavljala vsak dan sproti, po malem. Vendar je to izjemno težko ubesediti, imel sem zadržke, da bi pisal o tem. Prvič sem poskusil že v času, ko je katastrofična faza hčeline bolezni še trajala, v kratki zgodbi »*Nič hudega ni*« (Norišnica, 2004). **Kajetan Kovič** je nekoč zapisal: »dokler boli, ni jamb in ne trohej«. Tisto zgodbo sem napisal, ko smo s tem iz dneva v dan živeli, ko je še bolelo. Hči je imela srečo, to fazo bolezni je po nekaj težkih letih prestala še kar dobro. Nazadnje smo našli tudi dokaj uspešno kombinacijo zdravil, da je občutek neposredne vsakdanje ogroženosti popustil, čeprav so ostale razne druge težave. Mogoče je potem prišel čas za »jamb ali trohej«. Hotel sem napisati tekst o tistih občutkih, ko v ekstremno stresnih časih iščeš razne strategije preživetja. Z ženo sva to prenašala na sicer različen, po svoje pa tudi podoben način, tako da sva bila zelo uigran tim. Seveda so bili konflikti – nekateri so malo karikirano prikazani tudi v tekstu – ampak skupno točko sva našla v nekakšni strategiji črnega humorja, tudi samoironije, ki nama je pomagala ohranjati zdravo pamet. Hvala bogu, da sva se znašla skupaj – dva tako sorodna, ampak komplementarno različna človeka. Ta konflikt pa je bil vsekakor dramski, ne romaneskni. Hotel sem

podobo razkola, njegovo nerazrešljivost; v romanu se ne bi mogel izogniti natančnim refleksijam, opisom, ki jih dejansko nisem zmožen spraviti skupaj na verodostojen način. Niti ne vem, če bi jih hotel brati. To stanje duha je mogoče prikazati samo s sliko, z uprizoritvijo. O vsem drugem pa mora vsak gledalec razčistiti sam pri sebi.

Simona, ti si o

svojih boleznih spregovorila v besednem solu *Jaz, žrtev* in v nadaljevanju *Drugič*. Blaž Lukan je pristop označil kot avtoreferencialno verbalizacijo teme, v obeh primerih pa je tekst zasnovan kot direkten nagovor publiki ali bralcu. V primerjavi z Andrejevim klasično dramskim načinom podajanja je to kar radikalen postopek.

Simona: Pri *Hura, Nosferatu!* sta me takoj pritegnila njegova iskrenost in dejstvo, da je na zelo neposreden način izpostavil sebe in celo svojo družino ter zelo odkrito spregovoril o njihovem vsakdanu. Prav ta iskrenost se mi zdi vredna občudovanja in mi je zelo blizu. Zato se mi tudi zdi tako pomembno, da se tekst uprizori. Čeprav se bojim, da naša predstava oziroma naša interpretacija Andrejevega teksta ni točno takšna, kot bi si jo Andrej predstavljal in želel ...

Hura, Nosferatu! dvojnost, vpisano že v naslovu, razvija v dve vzporedni in prepletajoči se zgodbi; okvir predstavlja pisatelja Aleša, ki

se skozi proces pisanja spopada s smrtjo hčerke z sindromom Dravet, medtem ko druga linija sestoji iz slik vsakdana družine otroka s posebnimi potrebami. Kje je bil tvoj primarni fokus?

Andrej: Nisem hotel pisati družinske zgodbe otroka z malignim epileptičnim sindromom; v tej še vedno živim, čeprav je danes bolj umirjena kot pred šestimi leti. Hotel sem napisati zgodbo o smrti, ki uniči družino, in o tem, kako jo nekdo prebavi ali pa ne.

Simona, kateri segment pa se je tebi zdelo ključno izpostaviti v uprizoritvi in zakaj?

Simona: V enem izmed mailov, ki sva si jih z Andrejem pošiljala, mi je – malo v šali, malo zares – napisal, da jaz nisem Vida in naj se ne postavljam v njeno vlogo. In kakor mi je kristalno jasno, da je Vidina anamneza drugačna od moje, se mi zdi njegov strah upravičen. Čeprav je očetov občutek krivde glavna tema, ki je Andreja zanimala, se mi je zdelo izjemno pomembno izpostaviti Vido; njeno voljo do življenja, njeno čistost, nedolžnost. In istočasno seveda tudi krivdo, ki je na tak ali drugačen način pravzaprav prisotna v vseh nas – kriv si, ker si živ ... Jaz se počutim krivo, ker imam epilepsijo, saj so se zaradi tega moji starši zelo namučili, ker je bil moj brat v drugem planu in tako naprej. In ta krivda je tako odvečna komponenta naših življenj ... Jaz imam božjast; tako pač je, ampak ni treba, da se počutim krivo, ker je moji mami hudo zaradi tega, in obenem moja mama ni kriva, če mene vrže. Kako že reče **Kurt Vonnegut**: Tako gre to.

Ena izmed

režijskih intervencij je tudi glasba, ki v uprizoritev vstopa preko lika Vidinega starejšega brata, Luke.

Simona: Lik Luke se mi je zdel ena izmed šibkejših točk drame, ker nekako izgineva skozi tekst; je, pa ga ni, potem se spet malo pojavi, pa ga spet ni ... Po mojem je z dramaturškega vidika njegova vloga ključna, saj edini jemlje Vido takšno, kot je; v tekstu celo reče: »Ona ni bolna, ona je ona!« in »Samo po svoje je fajn, da ima Vida Dravet sindrom. Pol je tako lepa in bela, pa se toliko crklja. Ona je nekaj posebnega.« Luka se uči igrati kitaro, s sošolci ima bend Hura, Nosferatu! in tako sem, v želji podpreti lik Luke in imeti v predstavi živo glasbo, prišla do zaključka, da je najboljša, če Luko odigra kar glasbenik naše predstave, **Boštjan Narat**.

Še en izstopajoči element sta dve pesmi Andrejeve hčerke Lane, ki sta vključeni v predstavo.

Simona: Na eno od začetnih vaj smo poleg dveh strokovnjakov s področja epilepsije in nevropsihologije, **dr. Igorja M. Ravnik** in **dr. Vali Tretnjak Glavič**, povabili tudi Andreja in njegovo ženo Klaro; takrat nam je Andrej povedal, da Lana piše pesmi in prozo. Poslal nam je dve in zdeli sta se nam tako lepi, popolni v vsebini in formi, da smo jih vsi – celotna ekipa – takoj hoteli vključiti v predstavo. Čisto instinktivno smo zelo hitro našli mesti v predstavi, kjer bi ju lahko uporabili. To je zame na konceptualnem nivoju

pomenilo še dodatno okrepitev Vidinega lika in moje želje po predstavitvi njene lepote in volje do življenja. Ja, če je Aleš dobil odvetnico v Vidi, se je meni zdelo, da moram biti v tem procesu jaz Vidina odvetnica.

Drama odpira vrsto vprašanj; od stigmatizacije (otrok), reorganizacije družine in nerazumevanja, ki so ga deležni s strani družbe, kritike zdravstvenega sistema ... Andrej, si se med procesom pisanja tudi ti ukvarjal z vprašanjem »politične korektnosti«? Na vajah smo namreč veliko govorili o tem, da ne želimo Vide prikazati zgolj kot bolnega otroka in želimo družino Petrač predstaviti v skladu z Natašino repliko: »Mi smo normalni, samo pravila moramo upoštevati.«

Andrej: Midva sva hčerko vsekakor ves čas doživljala kot bolnega otroka – ampak v smislu otroka, ki je potreben pomoči in verjetno nikoli ne bo mogel skrbeti sam zase. Hkrati pa njej nisva hotela dajati občutka, da je z njo karkoli narobe. Konec koncev za svoje napade niti ni vedela; če je pa že vedela, da smo mogoče malo prej hodili po parku, v naslednjem trenutku pa se je po epileptičnem statusu zbudila v bolnišnici, je bil to zanjo pač običajen dogodek. Ves čas naju je skrbelo, kako se bo soočila z ugotovitvijo, da je »drugačna«, in koliko bo zanjo to boleče. A smo se s tem le redko kdaj soočili. Vključena je namreč v posebno šolo, kjer so otroci zelo različnih sposobnosti in se ji zdi popolnoma samoumevno, da nekateri ljudje nekaj zmorejo, drugi pač ne. Zato ji je nekako razumljivo, da pri štirinajstih ne zna seštevati nad deset, čeprav njen sedemletni bratec zna, ampak kaj hočemo; še zmeraj sanjari, kako bo nekoč vozila avto in imela otroke, in ni potrebe, da bi ji te sanje razdirali. Normalna je v tem, da je srečna in žalostna, da je ljubeča in ljubljena, da se z njo zaradi obnašanja kdaj skregamo kot z vsako najstnico. Vsekakor je zase normalna tako, kot sem zase normalen jaz. Imajo pa zlahka s tem probleme odrasli. Nekateri se sramujejo napadov svojega otroka v javnosti ali pa njegove prizadetosti, zapirajo ga v hišo ... Mi smo s hčerko v javnosti večkrat uprizorili kakšen »spektakel«, ampak sva z ženo to sprejela kot popolnoma normalno situacijo. Če predsednik države z neke terase skupini osemnajstletnikov vpije: »Gremo miška, to mi delaj,« potem je še dosti bolj normalno, da hčerki v javnosti sredi napada krčev potegnemo dol hlačke in ji rektalno damo zdravilo za prekinjanje epileptičnega statusa. No, v bistvu to ni dobra primerjava. Predsedniku ni nihče dal zdravila ... Ampak vsak ima pravico do napada. V glavnem, ja: s politično korektnostjo v resnih življenjskih preizkušnjah ne prideš nikamor: zdravo pamet ohraniš samo z nekakšno samodistanco, tudi ironično. Še

potem se lahko zgodi, da del družine jemlje antidepresive, del družine ali kar oba si občasno skušata privoščiti kakšno pivo, dve, tri ... Konflikti v drami deloma temeljijo na najinih resničnih občasnih prepirih iz tistega časa, ampak so v tekstu dosti bolj rušilni, kot so bili pri naju, pač zaradi ujemanja s temeljnim zapletom, ki pa, hvala bogu, ni postal tudi najin.

Simona, kakšna

replika?

Simona: Popolnoma se strinjam z Andrejem, da je treba o teh stvareh spregovoriti! To, da starši zapirajo svoje otroke v hiše, da drugi ne bi videli njihovih napadov, je srednjeveška miselnost, ki jo je treba na vse možne načine in z vsemi možnimi sredstvi razbiti ali vsaj premakniti na raven novega veka. In umetnost je eno izmed sredstev, s katerim se da to narediti. Zdi se mi, da se moram kot umetnica ves čas zavedati svoje politične funkcije in odgovornosti. Glede zdravstvenega sistema pa: kako pojasniti zdravstveni sistem Republike Slovenije? Spomnim se – pred mnogimi leti je obstajal zdravstveni sistem. V začetku devetdesetih je bil vsaj še poskus zdravstvenega sistema. Od tam pa je, namesto da bi šlo navzgor, šlo vse samo navzdol. Zato mislim, da zdravstvenega sistema ni. Je pa birokratski, in to zelo trden.

Pisatelj Aleš se poleg vseh izzivov, ki mu jih nalaga nekoliko drugačen družinski vsakdan, sooča še z izzivi prekarne delavca v kulturi.

Andrej, kako sam dojemaš svojo pozicijo? Vidiš del svojega poslanstva tudi v »ozaveščanju« (v primeru *Hura, Nosferatu!* tudi s tako specifičnimi temami, kot je sindrom Dravet)?

Andrej: Jaz temu ne bi rekel »ozaveščanje«, raje »razmišljanje«. Skozi ta tekst – pa tudi svoje prejšnje tekste – sem razmišljal o lastnih reakcijah na razne pojave, dogodke. Nisem komentiral dogodkov – učil sem se razmišljati o njih, tudi o sebi. Razmišljati o tem, kaj so normalnost, sočutje, odgovornost, kje so meje tega, kar človek še prenese. Sindrom Dravet je mogoče marginalna zadeva, v Sloveniji te diagnoze nima več kot mogoče deset otrok, je pa spopadanje z osebno katastrofo in občutkom krivde univerzalna stvar. Predstavim lahko nekaj krutih medicinskih situacij, ki so v tej družbi, obsedeni z »normalnostjo«, glamurjem in finančnim uspehom, čisto nerazumljene, prezrte in odvečne – temu lahko rečemo ozaveščanje. Ampak neki profesor, ki ga zelo cenim, je zadnjič na televiziji omenil, kako rad pove študentom, da se lahko iz dobrega romana naučijo celo več kot iz učbenikov prava in kriminologije. Mislim, da je hotel povedati točno to: da te lahko literatura uči razmišljanja, ne pa samo podaja informacije, kot počne Google. Kar se pa tiče prekarcev, je to povezano: očitno smo zadnjih nekaj let končno dobili oblast, za katero je razmišljanje strošek. Niti sami nočejo več razmišljati: raje za par sto tisoč evrov najamejo strokovnjake, ki jim bodo pomagali dokazati, da imajo oni prav. To je dober strošek. Kulture in izobraževanja nočejo financirati, ker je to strošek, ki ne utrjuje oblasti. Še več – sama ideja, da naj bi ljudje razmišljali, je dolgočasna; ljudje smo postali enostavno nadležni. Še najbolj zafukani komunisti so se vsaj zanimali za to, kaj pišejo literati, tudi tisti najbolj kritični. **Stalin** je osebno telefoniral **Pasternaku**, kaj misli o **Mandelštamovi** aretaciji. Čeprav Pasternak ni smel objavljati, je Stalin skrbel, da je imel sredstva za preživetje. Danes pa tega ne potrebujemo več, ker novi model iPada z desetkrat boljšo grafiko na igricah preglasi vsako misel. Torej, le če napišem dramo, ki bo bolj atraktivna kot Angry Birds, bom mogoče prepričal kakšnega pripadnika naše elite. Težko jo bom. Če se pa ob tem mojem tekstu kdo vsaj malo poglobi sam vase, bom zelo srečen. Pa čeprav sem za ta tekst dobil svoj najnižji honorar doslej. Kaj hočemo, zdaj je čas, da za razmišljanje plačujemo bankirjem, ne pa živim ljudem.

Simona: Lahko rečem le, da se podpišem pod vse, kar je rekel Andrej, oziroma dodajam samo: v resnici je še slabše.

(Pogovarjala se je Simona Hamer)

Povezava: Gledališki list uprizoritve (PDF/3,56 Mb)